

Avrupa genelindeki eğitim ortamlarında çocukların dijital refahı

A hand-drawn illustration featuring a central balance scale. The left pan holds a teal circle with a white cursor arrow pointing towards the bottom right. The right pan holds a teal globe with black grid lines. The scale is surrounded by numerous red doodle-style icons, including a lightbulb, an open book, a cloud with raindrops, a sun, a lightning bolt, a star, a speech bubble with a question mark, a smartphone with a question mark, a laptop with a globe, a schoolhouse, and various geometric shapes like triangles and circles. The background is white, and the entire scene is rendered in a simple, sketchy style.

YÖNETİCİ ÖZETİ

Vodafone Vakfı ve Save the Children yardım kuruluşu 2015 yılında, Avrupa'da yaşları 9 ile 16 arasında değişen çocuklarda dijital becerilerin ve dijital dayanıklılığın gelişimini konu alan bir program başlatmıştır. Bu program ile, çocukların çevrimiçi ortamda güvenli ve bilinçli bir şekilde, başkalarının haklarına saygı göstererek etkileşim kurmalarının desteklenmesi ile dijital okuryazarlığın bir adım ötesine geçilmesi amaçlanmıştır. Sekiz ülkede başlatılan ve Vodafone'un Skills Upload Junior adlı projesine entegre edilen program, çevrimiçi ortamda güvenlik, dijital haklar ve sorumluluklar gibi önemli konuları ele almış olup SMILE (Güvenlik, Yönetim, Kimlik, Okuryazarlık ve Empati) çerçevesinde yürütülmüştür. Program, dijital haklara odaklanarak ve kapsayıcı bir yaklaşım benimseyerek çocukların dijital refahına ve dayanıklılığına katkıda bulunmuştur.

Bu yeni iş birliği çerçevesinde, Vodafone ve Save the Children yardım kuruluşu Avrupa'da çocukların dijital refah düzeylerini değerlendirmek için bütüncül bir yaklaşım benimsemiştir. Ortaklaşa yürütülen bu çalışma ile mevcut bilgilerin gözden geçirilmesi, hizmet ve destek alanlarında eksikliklerin tespit edilmesinin yanı sıra güvenlik önlemlerinin iyileştirilmesinin ve tüm çocuklar için kapsayıcı, olumlu ve güvenli bir dijital deneyimin sağlanması için fırsatların belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu rapor, akademik ve akademik olmayan kaynakların ayrıntılı bir şekilde incelenmesi sonrasında elde edilen sonuçları ve değerli uzmanlarla yapılan görüşmelerden elde edilen bilgileri içermektedir. Veri tabanlarına ve uzmanlar tarafından önerilen belge ve içeriklere dayanarak gerçekleştirilen araştırma sonucunda, öncelikle 112 kaynak incelenmiş olup bu kaynaklardan 53'ü daha ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Çocukların görüşleri ve deneyimleri, çocuk odaklı araştırmalardan yararlanılıp, özellikle Save the Children'ın Romanya, İspanya ve Danimarka'daki üye ofisleri tarafından daha önce yürütülen çalışmalardan elde edilen ikincil veriler aracılığıyla çalışmaya dahil edildi. Elde edilen bu iç görüşler değerli bir bağlam sağlamakla birlikte değerlendirmenin çocukların yaşadıkları deneyimlere dayandırılmasına yardımcı olmuştur.

Çocukların dijital refahı konusunda farklı bakış açılarına yer vermek adına akademi ve politika dünyasından, sivil toplum kuruluşlarından ve savunuculuk alanından olmak üzere toplam dört uzmanla (Rhiannon-Faye McDonald -çevrimiçi ve çevrimdışı ortam istismar mağduru ve Marie Collins Vakfı [MCF] Savunuculuk Direktörü, Charlotte Aynsley- Rethinking Safeguarding Kurucusu ve CEO'su, Tyler Shores -Cambridge Üniversitesi ThinkLab Programı Direktörü ve Silke Müller -ortaokul müdürü, yazar ve savunucu) ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma, Vodafone Vakfı/Save the Children arasındaki iş birliği çerçevesinde yürütülen programın ve benimsenen savunuculuk hedeflerinin temelini oluşturmuştur.

Önemli bulgular

Geçtiğimiz on yıl içerisinde, Avrupa Birliği, çocuk hakları ilkelerine dayanan ve Genel Veri Koruma Tüzüğü (GDPR) ve Dijital Hizmetler Yasası (DSA) gibi düzenlemeler ile hukuki açıdan da önemli ölçüde desteklenen kapsamlı bir dijital koruma çerçevesini geliştirdi. Bu dijital koruma çerçevesi bugüne kadar geliştirilen en kapsamlı çerçeve olarak yer alıyor. Bu çerçeve, gizlilik odaklı tasarımın, platformların hesap verebilirlik çerçevesinde faaliyet göstermelerinin ve çocukların zararlı içerikten korunmasının zorunlu kılınması ile birlikte bu yükümlülükler uylmasını sağlayan yasal düzenlemeleri de içermektedir. Konu ile ilgili ilerleme kaydedilmesine rağmen, yaş doğrulaması, içerik denetimi ve dijital okuryazarlık ile ilgili AB'de farklı uygulamalar devam etmekte olup bu durum düzenli ve tutarlı bir sistemin oluşmasının önüne geçmektedir. AB genelindeki yeni yaş doğrulama uygulaması ve Yaş Doğrulama Araç Kutusu ile standartların uyumlaştırılması amaçlanmaktadır. Ancak esnek ve kapsayıcı bir tasarım olmadığı sürece savunmasız durumdaki çocukların dikkate alınmaması riski de bulunmaktadır. Benzer şekilde, içerik denetimi de eşitlikten uzak bir tablo sergilemekte ve zararlı içeriğe maruz kalma oranı ülkeler arasında büyük farklılıklar göstermektedir.

Yapay zeka teknolojisi ile üretilen cinsel istismar içerikli görseller, derin sahtecilik (deepfake) ve zararlı algoritmik öneri sistemleri gibi riskler hızla artmakta ve yasal düzenlemeler bunun önünü alamamaktadır. Yapay Zeka Yasası ve Dijital Hizmetler Yasası ile bu tehditlerin ele alınması amaçlansa da, bu yasal düzenlemelerin daha fazla geliştirilmesi gerekmektedir. Söz konusu hukuki çerçevenin geleceğe uygun hale getirilmesi için çocukların yüksek yararı, hakları ve anlamlı katılımları ile daha güçlü bir uyum sağlanması gerekmektedir. Yeni dijital zararların hızı, ölçeği ve karmaşıklığı ile başa çıkabilmek için çocukların gelişen kapasitelerini dikkate alan, tutarlı ve hak temelli bir yaklaşımın benimsenmesi büyük önem arz etmektedir.

Avrupa'daki çocuklar, siber zorbalık, dezenformasyon, bağımlılık yaratan tasarımlar gibi dijital stres faktörlerine giderek daha fazla maruz kalmaktadır ve her geçen gün kendilerini başkalarıyla karşılaştırıp olumsuz duygular geliştirebilmektedir. Tüm bunlar, çocuklarda kaygı ve depresyonun artmasına ve davranış bozukluklarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Nefret söyleminden şiddet içerikli görüntülere kadar uzanan zararlı içerikler giderek yaygınlaşmakla birlikte uzmanlar, kadın düşmanlığının, zararlı toplumsal cinsiyet normlarının ve derin sahteciliğin artan etkilerine karşı uyarılmaktadır. Cinsiyet, çocukların çevrimiçi deneyimlerini önemli ölçüde şekillendirmektedir: kız çocukları beden görüntüleri ile ilgili daha fazla baskı altında olup cinsel taciz ve aşağılayıcı içeriğe daha fazla maruz kalırken, erkek çocuklar şiddet içeren ve manipülatif içeriklere maruz kalarak zararlı normları içselleştirme riskiyle karşı karşıya kalmaktadır. İstismar ise damgalayıcı, ayrımcılığa uğratan, dışlayıcı tutum ve davranışlarla karşılaşmamak için genellikle bildirilmemektedir.

Azınlık gruplarından gelen çocuklar, kimliklerine yönelik taciz, dışlanma ve yanlış bilgilendirme gibi birçok riske çevrimiçi ortamda maruz kalmaktadır. Bunların yarattıkları zararlar, ruh sağlığı ve güvenliği üzerindeki etkilerine rağmen, politika ve eğitim alanında genellikle yeterince dikkate alınmamaktadır. Zararlı normlar çevrimiçi ortamda hızla yayıldığı için, kapsayıcı, travma bilgili ve çocukların farklı deneyimlerine ve kimliklerine duyarlı bir yaklaşımı benimseyen, herkes için güvenli ve destekleyici bir dijital ortam sağlayan dijital refah stratejilerine acil bir şekilde ihtiyaç duyulmaktadır.

Dijital ortam çocukların hayatlarında daha da önemli bir hale gelirken, çocukların gelişimsel ihtiyaçlarını anlamak ve her çocuğun kendine özgü durumuna ve deneyimine uygun destek sunulması gerekmektedir. Dijital zarar tüm çocukları etkileyebilir, bu nedenle çalışmalar dikkatli bir şekilde yürütülmeli ve çocukların ihtiyaçlarına odaklanmış olmalıdır.

İspanya'dan 16 yaşında bir kız çocuğu: Buradaki sorun da kısmen şundan kaynaklanıyor, bir kadın bir şey paylaştığında hemen ilgi çekmek için yaptığı ya da yanlış bir şey yaptığı düşünülürken bir erkek aynı paylaşımı yaptığında, övülüyor veya takdir ediliyor.

Save the Children İspanya, 2024

Bu yaklaşımlar, politikalar, destek sistemleri ve müdahaleler oluşturulurken çocukların yetenekleri ve dayanıklılıkları dikkate alınmalıdır.

AB genelinde, okulların bütünsel bir yaklaşım ile çocukların dijital refahını desteklemek için salt akademik hedeflerin ötesine geçmeleri gerektiği konusunda farkındalık artmaktadır. Bunun için, dijital okuryazarlık, güvenlik ve ruh sağlığı konuları müfredata dahil edilmeli, öğretmenler bu konularda eğitimler almalı ve bu süreç okul genelindeki yaklaşımlar ile de desteklenmelidir. Dijital Eğitim Eylem Planı, Dijital Yetkinlik Çerçevesi (DigComp) ve Dijital Vatandaşlık Eğitimi gibi AB programları, öğrencilere ihtiyaç duydukları dijital becerileri kazandırmayı amaçlarken, ülkeler çevrimiçi ortamda sorumlu davranış biçimlerini ve dijital dayanıklılığı öğretmek için ulusal programlar yürütmektedir. Ancak bu da AB genelinde konuya ilişkin farklı uygulamaların ortaya çıkmasına neden olmaktadır ve daha çok kaynakların ve zamanın kısıtlı olması, öğretmenlerin yeterli düzeyde eğitim alamamaları ve müfredata bu konuların farklı şekillerde dahil edilmesi gibi sistem bazlı nedenlerden kaynaklanmaktadır. Çocuklar genellikle dezenferyasyon, veri gizliliği ve algoritmik profillemeye konularında temel bilgiden yoksun olduklarını belirtirken, öğretmenler konulara dair yeterli seviyede eğitimin verilmemesini ve yönlendirmelerin net ve açık olmadığını belirtmektedir.

Çocuklar, verilerinin nasıl kullanıldığını anlamak ve medya okuryazarlığı geliştirmek de dahil olmak üzere dijital dünyayı anlamak ve dijital dünyada daha güvenli bir şekilde gezinmek için daha fazla netliğe ve desteğe ihtiyaç duyduklarını belirtmektedirler. Bazı etkili programlar ve araçlar (örneğin SELFIE¹, DETECT) olmasına rağmen, öğretmenlerin eğitimi genellikle iyi bir şekilde koordine edilememekte ve bu eğitim süreci sistematik politikalar yerine daha çok kısa vadeli, STK'lar tarafından yürütülen kampanyalara dayanmaktadır. Dijital refahı ulusal müfredata dahil etmek, öğretmenlerin konuya ilişkin mesleki gelişimlerini desteklemek ve okul genelinde ilgili tüm kişileri sürece aktif bir şekilde dahil edecek bir yaklaşım benimsemek, dijital riskleri ele almak ve öğrencilerin akademik ve bireysel başarılarını desteklemek açısından çok önemlidir. Ancak, aynı altyapıya ve kaynaklara sahip olunmaması, özellikle hizmetlere erişimi daha sınırlı olan kesimlerin eşit erişimi önünde halen bir engel teşkil etmektedir. Bu nedenle, tüm çocukların dijital yaşamlarına öncelik veren kapsayıcı ve sürdürülebilir eğitim stratejilerine yatırım yapmak önem arz etmektedir.

Çocukların dijital refahını arttırmak, münferit girişimlerin ötesinde çocukların gelişimini destekleyen tüm yapıları dijital refahı entegre eden koordineli ve sistematik bir yaklaşım gerektirmektedir. Dijital deneyimlerin çocukların genel deneyimlerinin ayrılmaz bir parçası olduğunun kabul edilmesi, dijital refahlarının artırılması, çocukların düzenli olarak zaman geçirdikleri, büyüüp geliştikleri ortamlara entegre edilmeli, aileleri, okulları, içinde bulundukları topluluklar ile birlikte programlar ve yasal düzenlemeler tarafından dikkate alınmalıdır. Bu yaklaşım çocuk merkezli, hak temelli olmalı, çocukların bakış açılarını ve deneyimlerini göz önünde bulundurmalı ve sektörler arası koordineli aksiyonlarla desteklenmelidir. Nihayetinde, dijital refah, çocukların hem çevrimiçi hem de çevrimdışı sosyal yaşamlarını şekillendiren sistemlere entegre edilmeli ve ortak bir sorumluluk olarak görülmelidir.

Çocuk hakları perspektifinden

Çocuklar, dijital teknolojinin haklarının farkına varmak ve bu hakları kullanmak açısından önemli olduğunu düşünmekte ve internete erişimi, eğitime, kimliğe, istihdama ve çok kültürlü toplumlara katılıma ilişkin temel bir ihtiyaç olarak görmektedirler (Third ve Moody, 2021). Dijital ortamın hem özel yaşamlarında hem de kariyer hedeflerinde kişisel gelişim ve gelecek fırsatları açısından kolaylık sunduğuna inanmaktadırlar. Birleşmiş Milletler'in Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi (UNCRC), dijital politikalar ile birlikte dijital teknoloji ve hizmetlerin çocukların yüksek yararının öncelikle gözetmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Çocuklar sadece teknolojinin pasif kullanıcıları değil, aynı zamanda aktif hak sahipleridir ve dijital ortamın şekillendirilmesinde onların görüşleri ve deneyimleri de dikkate alınmalıdır. Birleşmiş Milletler'in Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi'nin 25. Genel Yorumu (2021), gizlilik, katılım ve koruma dahil olmak üzere çocuk haklarının çevrimiçi ortamda da çevrimdışı ortamda olduğu gibi korunması gerektiğini vurgulamaktadır.

Birleşik Krallık'tan 17 yaşında bir kız çocuğu: Dijital haklar insan haklarıdır. Bunlar bir ticaret konusu olmamalıdır.

Third ve Moody, 2021

Çocukların korunma hakları ile ifade özgürlüğü ve bilgiye erişim özgürlüğü gibi özgürlükleri arasında denge sağlanması dikkatli ve özenli bir politika oluşturma sürecini gerektirmektedir. Tamamen yasak getirilmesi gibi aşırı kısıtlayıcı önlemler, çocukların dijital refahının arttırılmasına yönelik çalışmaları olumsuz yönde etkileyebilir. Çocuklar ayrıca, veri ticareti ve sık reklam gösterimi gibi sömürücü uygulamaların önüne geçilmesi adına şirketlerden şeffaflık ve daha sıkı düzenlemeler talep etmektedir. Artan farkındalığa rağmen, ulusal yasalar genellikle dijital hizmetlerin sınır ötesi dolaşım özelliğinin gerisinde kalmakta ve işletmeler karı çocukların yüksek yararının önüne koyabilmektedir. Çocuk Hakları ve İş İlkeleri Programı ve Çocuk Hakları Etki Değerlendirmeleri (CRIA) gibi sistematik araçlar, gelişen teknolojilerin çocukların haklarını korumak ve onların öğrenimlerini ve güvenli katılımlarını aktif olarak desteklemek üzere tasarlanmasına yardımcı olabilir. Çocukların çevrimiçi haklarını korumak ve onların bu haklarının farkına varmalarını ve kullanmalarını sağlamak için, hükümetler uluslararası standartlara uygun, hak temelli stratejileri koordineli bir şekilde benimsemelidir. Ülkeler ve platformlar arasında uygulamaların tutarlı olabilmesi için daha güçlü bir koordinasyon ve kuralların uygulanmasını sağlayacak bir mekanizma gerekmektedir.

Öneriler:

Çevrimiçi ortamda bu hakları açıkça tanıyan ve koruyan kapsamlı ulusal kılavuzlar ve kaynaklar oluşturularak çocukların dijital haklarına öncelik verilmelidir. Bu tür çalışmalar, tutarlı ve hak temelli bir yaklaşım benimsemek için Birleşmiş Milletler' in Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi'nin 25. Genel Yorumu dahil olmak üzere uluslararası standartlarla uyumlu olmalıdır.

Platformlar ve ülkeler arasında uyumun sağlanması adına daha etkili uygulama mekanizmaları oluşturulmalı ve kanuni boşlukların oluşmaması için sınır ötesi uygulama mekanizmaları güçlendirilmelidir.

Çocukların düşüncelerine gereken özenin gösterilmesi ve çocuklara kendilerini etkileyen her konuda dinlenilme hakkı tanınması

Çocukların kendilerini etkileyen konularda katılımı, haklarını, ihtiyaçlarını ve yaşadıkları deneyimi yansıtan bir dijital ortamın şekillenmesi açısından çok önemlidir. Teknolojinin pasif kullanıcıları olarak görülmek yerine, çocuklara politika, eğitim ve teknoloji süreçlerinin tasarımında aktif katılım imkanı tanınmalıdır. Uzmanlar, eğitimciler, aileler veya politika yapıcılar gibi çoğu yetişkinin, farklı platformları kullanmaları veya algoritmalar nedeniyle farklı içeriklerle etkileşimde bulunmaları gibi nedenlerden dolayı çocukların çevrimiçi deneyimlerini ancak belirli bir ölçüde anlayabildikleri konusunda hemfikirlerdir. Gençlerin katılımı artmakla birlikte, bu katılım her ülkede aynı seviyede değildir ve yalnızca birkaç ülke resmi olarak çocukların kendilerini etkileyen karar süreçlerine dahil eden yapıyı oluşturmuştur. Gerçek anlamda katılım, sadece çocuklara danışılmasını değil, onların karar alma süreçlerine doğrudan ve anlamlı bir şekilde dahil edilmesini ifade etmektedir. Çevrimiçi riskler konusunda sahip oldukları farkındalık, kısıtlamadan ziyade rehberliğe ihtiyaç duymaları ve dijital etkileşimlere dair ayrıntılı bilgi sahibi olmaları, çocukların kendi deneyimlerinden çok fazla şey öğrendiklerini göstermektedir.

Küçük çocuklar ve engelli çocuklar, çocukların katılımını destekleyen bu yaklaşım kapsamına alınmamaktadır. Politikaların çoğunda sadece yaşça küçük kullanıcılar, korunması gereken grup olarak tanımlanmakta ve bu da onların dayanıklılık ve kendilerini etkileyen konularda karar alma becerilerini geliştirme fırsatlarını sınırlandırmaktadır. Erişilebilirlik sorunları, yardımcı araçlara erişimin sınırlı olmasından ve kapsayıcı bir araştırma ve tasarımın olmamasından dolayı engelli çocukların daha da dışlanmasına yol açmaktadır. Tüm çocukların sesinin duyulmasını sağlamak için, okul konseyleri, gençlik panelleri ve düzenleyici kurumlarla geri bildirim döngüsü gibi mekanizmalar dijital yönetişime dahil edilmelidir. Çocuklar duyulduklarında ve düşüncelerinin somut bir değişim yarattığını gördükleri zaman, daha fazla katılım gösterir, karşılaştıkları sorunları daha fazla paylaşır ve daha güvenli bir dijital geleceğin şekillenmesine daha fazla yardımcı olurlar.

Öneriler:

Çocukların, başta dijital güvenlik, eğitim alanları ve düzenlemeler olmak üzere, karar alma sürecinin nasıl şekillendiğini gösteren açık bir yapı ve geri bildirim döngüsü ile politika yapım sürecine anlamlı ve sürekli katılımı sağlanmalıdır.

Dijital yönetişim sürecine bilgi sahibi olarak, eşit bir şekilde katılımın sağlanması için, engelli çocuklar da dahil olmak üzere tüm çocukların farklı deneyimlerini yansıtan, erişilebilir ve çocuk dostu politikalar ortaklaşa bir şekilde oluşturulmalıdır.

Destekleyici bir ortamın yaratılması için sistemlerin güçlendirilmesi

Avrupa'da çocukların dijital refahını arttırmak için, her ülkede farklılık gösteren uygulamalar veya belirli sorunlara yönelik çözümlerin ötesinde, bütüncül ve koordineli bir yaklaşımın benimsenmesi gerekmektedir. Sosyoekolojik çerçeveye dayanan hem çocuğun korunmasını hem de okulun tamamını kapsayan modeller, bireysel, kişilerarası, kurumsal ve sistemik tüm düzeylerde koordine bir şekilde çalışmanın önemini vurgulamaktadır. Bu modeller, okullar, topluluklar ve ulusal sistemler genelinde kapsayıcı ve sürdürülebilir politikalar ve uygulamaların oluşturulmasını sağlarken, dijital okuryazarlık ve duygu düzenleme becerisinin kazanılmasına ve güvenli bir çevrimiçi ortamın yaratılmasına katkıda bulunmaktadır.

Sözden eyleme geçmek için, çocukların dijital refahı bütüncül bir yaklaşım içerisinde ele alınmalı, hükümetlerin, sektörün, okulların, ailelerin ve sivil toplumun da dahil olduğu ekosistemin kaynak sağlama, koordineli çalışma ve dijital refahın çocukların gelişiminin bir parçası olduğunu kabul etme konusunda taahhüdü gereklidir.

Rhiannon-Faye McDonald röportajı, Mayıs 2025

Bu yaklaşımın temel unsurları arasında dijital okuryazarlık, dayanıklılık ve refah alanlarında mesleki gelişim ile öğretmenlere ve eğitimcilere destek verilmesi, çocukların dijital deneyimlerinin şekillenmesinde önemli bir rol oynayan ebeveynlerin ve çocukların bakımını üstlenen kişilerin aktif katılımı yer almaktadır. Araştırmalar, dijital refaha ilişkin en etkili stratejilerin aileler ve okullar arasında güçlü bir iş birliği ile oluşturulduğunu göstermektedir. Bununla birlikte hem eğitimciler hem de çocukların bakımını üstlenen kişiler, gerekli dijital bilgiye ve beceriye sahip olmadıklarını düşünmekte ve çocukları desteklemek için yeterli donanımına sahip olmadıklarına inanmaktadır. Çocukların kendileri de güvendikleri yetişkin kişilerin çevrimiçi platformlar, bu platformda karşılaşılan riskler ve bu risklerden korunmaya yönelik stratejiler konusunda bilgilendirilmeleri için daha fazla yatırım yapılmasını talep etmektedir. Başarılı girişimler, yargılamadan uzak bir şekilde gerçekleştirilen diyalog ortamını ve iş birliğini desteklemekte, bakımı üstlenen kişilerin gözlemleyip denetlemek yerine çocuklara rehberlik edip destek olmalarını sağlamakta, evde ve okulda tutarlı bir destek sisteminin oluşmasına imkan tanımaktadır. İyi bir dijital okuryazarlık becerisine sahip olmak önemlidir ve sistemsel bir yaklaşımın güçlendirilmesi kapsamında, çocuklar ve gençler için güvenli ve dengeli bir dijital deneyim sağlayan çeşitli aktörler arasında güvenlik öncelikli tasarım, teknoloji şirketlerinin hesap verebilirliği ve daha geniş ekosistem sorumlulukları ile birlikte değerlendirilmelidir.

Öneriler:

Dijital refahı politikalara, öğrenme ortamlarına ve daha geniş kapsamlı olarak ruhsal sağlığa ve kapsayıcılığa ilişkin stratejilere dahil eden sistemsel ve okul genelini kapsayan yaklaşımlar desteklenmelidir. Dijital refah, okul kültürüne, değerlerine, politikalarına ve günlük rutinlerine entegre edilmelidir. Bu, okullar ile ruh sağlığı uzmanları, eğitim teknolojileri sağlayıcıları ve medya okuryazarlığı kuruluşları arasında ortak çalışmalar yapılması gibi çok paydaşlı ve sektörler arası iş birliğini de içermektedir.

Öğretmenlere (ve dolayısıyla ebeveynlere/bakımı üstlenen kişilere) refah ve çevrimiçi güvenlik konularına ilişkin daha fazla eğitim verilmeli ve mesleki olarak gelişmelerine imkan tanınmalı; ebeveynleri/bakımı üstlenen kişileri eğitimler, atölye çalışmaları ve ortak tasarım ile dijital refah girişimlerine dahil ederek güçlü okul-ebeveyn ilişkileri kurulmalıdır.

Çevrimiçi entegrasyon – çevrimiçi ve çevrimdışı dünyaların birbiriyle bağlantılı olduğunun kabul edilmesi

Çocukların çevrimiçi ve çevrimdışı ortamdaki hayatlarının birbiriyle iç içe olduğu ve münferit çalışmalardan ziyade ortaklaşa çalışmalar sürdürerek destek olunması gerektiğinin giderek farkına varılmaktadır. Avrupa Komisyonu ve UNESCO tarafından desteklenen dijital refaha ilişkin okul genelinde benimsenmesi gereken yaklaşım, çevrimiçi güvenliği zorbalık, cinsel sağlık ve ilişki eğitimi ile ilgili mevcut programlara entegre edilmesini savunarak, çevrimiçi ve çevrimdışı ortamda onur, rıza ve karşılıklı saygı konusunda tutarlı mesajlar verilmesini amaçlamaktadır. Bulgular, çevrimiçi ortamdaki risklerin ve zararlı davranışların çoğunun mevcut akran dinamiklerini ve ilişki kalıplarını yansıttığını göstermekte ve gençlerin çevrimiçi ve çevrimdışı ortamda karmaşık sosyal etkileşimleri yönetip karşılaşabilecekleri riskleri önlemelerine yardımcı olacak programların önemini vurgulamaktadır.

Dijital okuryazarlığın bir parçası olan etik okuryazarlık, çocukların dijital ortamdaki davranışlarının ve deneyimlerinin ahlaki ve sosyal sonuçları hakkında eleştirel düşüncelerine yardımcı olmaktadır. Temel değerleri dikkate alarak konuşmayı, düşünerek karar vermeyi, empatiyi ve hem kendilerine hem de başkalarına karşı sorumluluk duygusunun artmasını desteklemektedir. Ayrıca, dijital refah fiziksel sağlığı da kapsamaktadır: uzun süreli ekran kullanımı, hareketsizliğe ve gerginliğe yol açabilir, bu yüzden çalışmaların çocukların dijital katılımının tüm yönlerini (sosyal, duygusal ve fiziksel) ele alması önem arz etmektedir.

Çocuklarla değerler hakkında konuşmalıyız, bu dünyayı mümkün olduğu kadar dirençli ve sağlıklı bir şekilde deneyimlemelerini sağlayacak konuşmalar yapmalıyız. Böylece “Bunu şimdi kapatıyorum. Artık bu ağın bir parçası olmak istemiyorum. Akıllı telefonumu bir kenara bırakıp arkadaşım ile buluşacağım.” gibi cümleler kurmalarını sağlayabilmeliyiz.

”

Silke Müller röportajı, Haziran 2025

Öneriler:

Mevcut programlara çevrimiçi güvenlik modülleri entegre ederek, sağlıklı çevrimiçi/çevrimdışı alışkanlıklar geliştirerek, çevrimiçi risklere karşı dirençliliği öğretmek ve yaratıcılığı, kapsayıcılığı ve öğrencilerin öğrenimlerine ilişkin karar alma becerisini destekleme konusunda teknolojinin potansiyelinden faydalanarak, kısıtlayıcı veya yalnızca koruyucu stratejilerin ötesine geçen, dengeli ve kapsayıcı bir dijital okuryazarlık yaklaşımı teşvik edilmelidir.

Çocukların gelişim aşamalarının dikkate alınması ve dayanıklılıklarına odaklanılması

Dijital ortamlar çocukların hayatlarında giderek önemli bir yer edinirken, onları tüm risklerden korumaya çalışmak yerine dijital dayanıklılıklarını geliştirmek gerekmektedir. Dayanıklılık, çocukların duygu düzenleme, eleştirel düşünme ve dijital okuryazarlık becerileri ile çevrimiçi ortamda yaşadıkları zorlukları yönetmelerine ve bu zorlukların üstesinden gelmelerine olanak tanımaktadır. Güçlü yönleri dayalı, yaşa uygun bir yaklaşım, çocukların gelişen yeteneklerini dikkate alıp özellikle akran onayının ve sosyal ilişkilerin çok daha önemli bir hale geldiği ergenlik döneminde gelişimlerini desteklemektedir. Çocuklar, zorluklardan kaçmak yerine, rehberlik sağlanarak kazandıkları deneyimler ve diyalog yoluyla zorlukları büyüme fırsatlarına dönüştürmeyi öğrenmektedirler. Birleşik Krallık'ın Dijital Dayanıklılık modeli ve Avrupa Konseyi'nin 2025 yılını Dijital Vatandaşlık Eğitimi Yılı olarak ilan etmesi gibi girişimler, çocukların güvenli bir şekilde, empati kurarak ve kendilerine güvenerek çevrimiçi ortama katılımını sağlayan kapsayıcı, hak temelli ve onarıcı yaklaşımların gerekliliğini vurgulamaktadır.

Öneriler:

Yaş gruplarını (örneğin erken çocukluk, orta çocukluk, ergenlik) ayırt ederek, çocukların gelişim dönemlerine göre uyarlanmış ve yaşlarına uygun yaklaşımlar içeren politikalar ve girişimler oluşturulmalı ve dijital ortamda güvenlik önlemleri ve destek bu çerçevede şekillendirilmelidir.

Çocukların çevrimiçi davranışlarının duygusal etkisini anlamalarına yardımcı olan programlar desteklenmeli, saygılı ve empatik davranışlar sergileyerek etkileşimde bulunmaları teşvik edilmeli, bu şekilde empatik dijital vatandaşlar olmaları sağlanmalı ve dijital dayanıklılık temel bir yetkinlik olarak değerlendirilmelidir.

İtibara yönelik saldırılar sosyal statünün çok önemli olduğu ergenlik çağındaki gençleri son derece etkileyebilmektedir.

Charlotte Aynsley röportajı, Mayıs 2025

Çocukların çeşitliliğinin dikkate alınması ve politikalara entegre edilmesi

Çocuklar tek tip olmamalarına rağmen, dijital refaha yönelik düzenlemelerin çoğunda tek tip olarak ele alınmakta ve farklı hızda geliştikleri, farklı ortamlarda yaşadıkları ve farklı deneyimlere sahip oldukları göz ardı edilmektedir. Dijital eşitliği desteklemek için, cinsiyet, engellilik, sosyoekonomik durum, etnik köken ve coğrafi bölge gibi kimliğin farklı unsurlarının nasıl örtüşebileceğini ve çocukların deneyimlerini nasıl etkileyebileceğini dikkate alan kapsayıcı bir yaklaşım gerektirmektedir. Bu unsurlar, çocukların dijital dünyaya erişimini, bu dünyayla etkileşimini ve bu dünyadan nasıl etkilendiğini şekillendirmekte ve dijital kapsayıcılıkta önemli eşitsizlikler de yaratmaktadır. Stratejiler, özellikle kız çocuklarının, engelli çocukların ve marjinal kesimlerdeki çocukların dijital fırsatlara eşit erişimlerini ve zarar görmemelerini sağlamak amacıyla bu farklı unsurları göznetmelidir.

Araştırmalar, düşük gelirli ailelerden, kırsal bölgelerden gelen çocukların ve nörogelişimsel bozukluğu olan çocukların dijital ortama katılımda en fazla engelle karşılaşan kesim olduğunu ve çoğunlukla erişilebilir teknolojiden ve ihtiyaç duydukları destekten yoksun olduğunu ortaya koymaktadır. Bu dışlanma, sosyal izolasyona, okulda düşük bir performans göstermelerine ve çevrimiçi ortamda daha fazla riske maruz kalmalarına yol açabilmektedir. Kullanıcı odaklı tasarım ve kapsayıcı politikalar olmadığında dijital platformlar mevcut eşitsizlikleri ağırlaştırabilir. Bu nedenle, dijital refaha yönelik programların en savunmasız gruplara ulaşmasını ve onları desteklemesini sağlamak, tüm çocukların dijital hayata eşit ve güvenli bir şekilde katılmasını sağlamak için kapsayıcı bir bakış açısı gerekmektedir.

Öneriler:

Politikalarda ve uygulamalarda marjinalleştirilmiş ve yeterince temsil edilmeyen grupların ihtiyaçlarına odaklanan kapsayıcı bir yaklaşım benimsenmeli ve bu grupların karşılaştıkları zorlukların dijital riskleri ve dışlanmayı arttırdığı kabul edilmelidir. (Stefanidi, 2023; Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD), 2025b).

Dezavantajlı çocuklara, kırsal bölgelerden, azınlık gruplarından, düşük gelirli ailelerden gelen çocuklara ve engelli çocuklara özel destek sağlayarak, çocukların dijital dayanıklılığını ve refahını destekleyen tüm programlarda eşitlik, kapsayıcılık ve yaşa uygunluk sağlanmalıdır.

Kanıt dayalı yaklaşımın benimsenmesi

Çocukların dijital refahına yönelik ilgi artmasına rağmen, mevcut stratejiler araştırmalardaki eksiklikler, değerlendirme yöntemlerinin zayıflığı ve marjinal grupların yeterince temsil edilmemesi nedeniyle genellikle güçlü bir kanıt dayanağı bulunmamaktadır. Bu durum, özellikle eşitsizliğe ve ayrımcılığa maruz kalan çocuklara yönelik çalışmaların etkinliğini azaltmaktadır.

Özellikle dijital deneyimlerin kimliği ve sosyal normları nasıl şekillendirdiği konusunda farklı faktörleri de dikkate alan güçlü ve bütüncül bir araştırma yapısı oluşturulamamıştır. Dijital refaha yönelik çalışmalar, Avrupa genelinde farklı şekillerde izlenmekte ve değerlendirilmektedir. Ayrıca çok az sayıda okul bu çalışmaların etkisini sistematik bir şekilde değerlendirmektedir. Daha iyi sonuçlar alabilmek için, dijital vatandaşlığın duygusal ve sosyal boyutlarını da içeren güçlü çerçevelere ihtiyacımız vardır. Çocuklar, özellikle ayrımcılığa maruz kalanlar, araştırmaların tasarlanması, kanıtların üretilmesi ve değerlendirilmesi sürecine aktif ve anlamlı bir şekilde dahil edilmelidir. Özellikle dışlanmadan en çok etkilenen çocukların sesleri tam anlamıyla duyurulmalı ve buna göre hareket edilmelidir.

Öneriler:

Çocukların dijital refahı konusunda, özellikle bütüncül bir yaklaşım benimsenmesi kapsamında mevcut araştırmalardaki eksiklikler tamamlanmalı ve yaş, cinsiyet, etnik köken, engellilik ve sosyoekonomik duruma göre ayrıştırılmış kanıtların oluşturulması güçlendirmelidir.

Çocukların dijital dayanıklılığını ve refahını bütünsel olarak ölçen sağlam metodolojilere ve araçlara yatırım yaparak ve bunları geliştirerek, çocukların dijital refahına ilişkin kaliteli izleme ve değerlendirme sistemleri kurulmalı ve desteklenmelidir.

Besin değerleri veya içerik uyarılarına benzer bir uygulama ve cihaz derecelendirme sistemini düşünelim. Bir uygulama, herhangi bir (bilinen) davranışsal risk içermediğini belirten yeşil renkli etiket alırken, başka bir uygulama ölçülü bir şekilde kullanım gerektiğini belirten sarı renkli etiketi alabilir, diğer bir uygulama ise bağımlılık yapıcı tasarım özelliklerinin bulunduğunu belirten kırmızı renkli etiketi alabilir. Bu uyarılar teorik olarak şu gibi ayrıntılı bilgileri içerebilir: “Dikkat süresini, öz-düzenlemeyi veya uyku döngüsünü önemli ölçüde etkileyebilir.”

Tyler Shores röportajı, Mayıs 2025